

Som stifter – så tilhængere?

Om Luthers sørgelige arv omkring uenighed.

En refleksion oven på flere ugers indlæg i Kristeligt Dagblad i begyndelsen af juni 2022. Af Liselotte Horneman Kragh. Religionshistoriker og teolog.

”Abemås, modbydelige mide, mordbrænder, rottefjæs, svumpukkel.”

”Prutteæsel, djævelort, vanvittige nar, landeveysrøver, svin.”

Hvilken en af disse linjer er fra Kaptajn Haddock og hvilken en fra Luther? Den første er Kaptajn Haddocks, den anden er Luthers.

Religion vækker dybe følelser, fordi den rører ved det vigtigste i os: selvforståelse, verdensforståelse, identitet. Så vi slår fra os, når nogen kommer disse for nær. Det er en lang kirkehistorisk erkendelse, vi må gøre os, og den er ikke køn for det meste. Da kristendommen blev statsreligion, var noget af det første, som de (magthavende) kristne gjorde, at begynde at jage andre (ikke magthavende, anderledestænkende) kristne. Siden er der røget ubegribeligt mange mennesker på bålet og deres kroppe radbrækket i torturkamre, så de kunne lære at forstå, hvad den rigtige fortolkning af evangeliet og Guds kærlighed er. Kirken har gennem verdenshistorien ikke været smålig med hensyn til, hvem der fik denne behandling – det gjaldt både mennesker af anden religiøs overbevisning (især og ikke mindst jøder) og mennesker med en anden tolkning af den kristne tradition. Og nej, det er ikke kun i kirkens katolske tid. Efter Reformationen og i den lutherske ortodoksi har vi været mindst lige så dygtige ud i den kunst.

Tænk selv (men ikke længere end Luther har tænkt)

Luther ankom på den kirkehistoriske scene som reformator og et af hans løsner var: Ethvert menneske skal tænke selv og selv tage stilling i forholdet mellem sig og Gud. Ingen formidler eller mellemmand skal stille sig mellem Gud og menneske. Så begyndte folk begejstret at tænke selv, og Luther fik et problem, da ikke alle så tænkte præcist, som han gjorde. Det gjorde ham edderspændt rasende. Gendøbere og bønder, der opildnet af Luthers egne ord gør oprør mod adlen, får det glatte lag, ikke kun verbalt, men også helt konkret fysisk: De blev henrettet og nedkæmpet med stor energi og brutalitet. Luthers ord i en bordtale fra 1532 gør det til et meget enkelt univers at navigere i: ”Den som sætter sig op imod mig i en sag og ikke vil vige, han skal og må være fortabt. Jeg vil have ret i sagen, for min sag er Guds sag og Guds ord. Ergo må de, som er imod mig, gå til grunde.” Og det med at tænke skal man heller ikke komme for godt i gang med, eftersom den menneskelige fornuft er ”Satans luder” (”des Teufels Hure”). Gad vide, hvad det er for en del af sig selv Luther har skrevet sine 121 bind samlede værker med, når nu fornuften får så hård en medfart af ham? Eller er det sådan, at der er en særlig *lex luther*, der bevirker, at Luther kan benytte rationalitet og fornuft at skrive med, men når enhver anden gør det, hedder det noget helt andet?

Gå efter kvinden, ikke bolden

I de forgangne uger har reaktionerne i Kristeligt Dagblad på vores lille bog *Må vi være her* vist et af folkekirkens triste og beskæmmende ansigter. Luthers arvtagere synes lige så lidt at være i stand til at være nysgerrige over for anderledestænkende som han selv. Man kan – måske - til nød undskylde Luther som middelaldermenneske. Men nu? Hvis jeg ikke var en del af folkekirken, og hvis jeg stod udenfor som betragter og var vidne til hvilke ord, der er føjet i æteren, ville jeg tænke: Godt jeg ikke er medlem af dén forening! Tænk at det at spørge, om vi kan udvide paletten og ikke *kun* lave ritualer og liturgi ud fra et luthersk menneskesyn nu 500 år efter Luther, hvor verden ser meget anderledes ud, kan afføde så indædt en reaktion: ”Stil hende for en præsteret!”, ”Hun skal afskediges” ”Kig jer selv i spejlet og I vil se en magtskyg, selvoptaget og hedonistisk abe!”

Luther lever højt og flot, naturligvis og tydeligvis, i den evangelisk-lutherske kirke. Er det noget at være stolt af? Behandlingen af især Louise Højlund Franklin har nærmet sig det personfølgende, det udsiddende. Man ser for sig et kobbel jagthunde, der går efter struben på ræven: Den skal dø! Men vi er kirke. Ikke en jagtforening. En ritualiseret rævejagt har det usmagelige i sig, at den er en organiseret overmagt, der iscenesætter et drab, der er på totalt ulige vilkår. Alle de rigtige, fine mennesker på de rigtige fine heste med de rigtige fine hunde. Mod én ræv. Hvem 'vinder' mon her? Gad vide, hvordan det føles i maven på alle dem, der med de rigtige fine (dvs. lutherske) meninger har tæppet løs på især Louise Højlund Franklin i det, der i de forgangne uger ofte mere har lignet en *intern* konkurrence om, hvem der kan tæmpe med de mest bidende, fordømmende ord (alternativt med de mest paternalistiske ord), så man kan vise hinanden, hvor rigtig (luthersk) man er, end det har været en faktisk forholden sig til selve ærindet.

Hvor bliver evangeliet af i alt dette? Hvorfor ivrer den danske teologiske stand langt mere for det *lutherske* end det *evangeliske* i den danske evangelisk-lutherske kirke? Nogen har sagt (jeg ved ikke hvem), at for danske teologer er Jesus Kristus bare et fjernet påskud for at få anledning til at tale om Wittenberg. Åbenbart.

Det reformatoriske/protestantiske princip er åbenbart ikke et princip

Luther og Reformationen anpriser endeløst for at have turdet at sige Romerkirken og datidens magtmonopoler midt imod. Det pudsige ved den sag er, at det reformatoriske princip – som vi andre gik rundt og troede var et princip, jf. Paul Tillich's definition fra 1948 (se nedenfor) – i virkeligheden ikke er det. For det er tilsyneladende eksklusivt forbeholdt Luther og lutheranere.

Tillich skrev i sin bog *The Protestant Era* fra 1948:

”Det er [det protestantiske princip] som gjorde den tilfældige betegnelse *protestant* til et essentielt og symbolsk navn. Det indebærer, at der ikke findes et religiøst hierarki med absolut autoritet; og at der ikke findes en sandhed i det menneskelige sind, som er guddommelig sandhed i sig selv. Derfor må den profetiske ånd altid kritisere, angribe og fordømme religiøse autoriteter, doktriner og moralske kodex. Og hver eneste sande protestant er kaldet til at bære personligt ansvar for dette. Hver protestant, hver lægperson, hver præst (præsten i protestantismen er en kvalificeret lægperson og intet andet) må bestemme for sig selv, om en doktrin er sand eller ej [...] Ikke engang Biblen kan fritage [protestanten] fra dette ansvar, for Biblen kan fortolkes: Der findes ingen doktrin, ingen profet, ingen præst, ingen magt som ikke har påstået at have Biblen som belæg. For en protestant er individuel stillingtagen uundgåelig.”

Det reformatoriske princip døde tilsyneladende med Luther. Han var den eneste, der fik lov til at bruge det. Det er ikke ment for os andre protestantiske væsner 500 år længere nede ad vejen, som finder det vanskeligt *kun* at bruge lutherske briller i synet på liturgi og forkyndelse, og som nu siger det højt. Folkekirken siges at være rummelig og favnende. Det er den også, formodentlig, i daglig praksis. Det er den også, ikke mindst, fordi vi er rigtig gode til at lade som om i folkekirken. Men i det øjeblik projektøren drejes direkte hen på det, vi faktisk er uenige om, stopper rummelighedsfesten. Og så begynder rævejagten. Med Luther som rollemodel har vi ikke gode kår i forhold til at være enige om at være uenige.

Afsluttende undren

Folkekirken rummer med sand folkekirkelig rummelighedsvelsignelse mandlige præster, der nægter at vie mennesker af samme køn og fraskilte, og som ikke vil give kvindelige kolleger hånden. Det skal de ikke høre for, for de har lov til at følge deres samvittighed og deres fortolkning af de bibelske skrifter. I 2022.

Når den lille bog *Må vi være her* bringer en drøm om en understregning af det *evangeliske* og en nedtoning af det *lutherske* i den ulyksalige (og af kongens i 1536 realpolitiske hensyn dikterede) sammenskrivning *evangelisk-luthersk*, holder rummelighedsfesten op. Vi kan høre Luther dundre op gennem århundreder: *Prutteæsel, djævelort, vanvittige nar, landeveysrøver, svin*. I 2022.